فصلنامه مددکاری اجتماعی
و
بهزیستی اجتماعی

راهبردهای مقابله‌ای در خانواده‌های متأثر از اعتیاد
یک مطالعه کیفی خانواده‌های دارای فرزند با مشکلات مصرف مواد

مصطفی مردانی[۱]، فردین علی‌پور*[۱]، حسن رفیعی[۲]، ملیحه عرشی[۱]

دوره ۲
شماره ۱
سال ۱۴۰۲

چکیده

مقدمه: اعضای خانواده‌های متأثر از اعتیاد، پیامدهای آسیب‌زای ناشی از اعتیاد یکی از اعضای خود را در سطوح مختلف تجربه می‌کنند که نیازمند غلبه آنها بر این مشکلات است. این مطالعه در پی واکاوی استراتژی‌های اعضای خانواده در مقابله با مشکلات مصرف مواد یکی از اعضای خود است.

روش‌شناسی: این مطالعه به روش کیفی و با استفاده از تحلیل محتوای قراردادی انجام شد. مشارکت‌کنندگان در این بخش شامل ۲۹ نفر (اعضای خانواده متاثر از اعتیاد، فرد با سابقه مشکل مصرف مواد و متخصصین) بودند که از طریق نمونه‌گیری هدفمند و نظری وارد مطالعه شدند و برای جمع‌آوری داده‌ها از مصاحبه انفرادی نیمه‌ساختاریافته با مشارکت‌کنندگان استفاده شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز با استفاده از رویکرد گرانهایم و لاندمن انجام شد.

یافته‌ها: تحلیل مصاحبه‌های مشارکت‌کنندگان نشان داد که درون مایه اصلی این مطالعه «رشد دوباره» است. همچنین ۴ مضمون و ۱۸ زیر مضمون در این مطالعه استخراج شد که شامل: ۱. خانواده در مسیر بهبود (پذیرش، تقویت نقاط مثبت، صبوری نقطه عطف، فردیت در بهبود خانواده، آگاهی از مشکلات باقی‌مانده)، ۲. بازسازی خانواده (مشارکت فعال در اجتماع، تعدیل انتظارات، تقویت اعتماد، تعدیل حاشیه، کنترل احساسات) ، ۳. بهبود

۱. *نویسنده مسئول: دکتر فردین علی‌پور
نشانی: تهران، دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی، مرکز تحقیقات مدیریت رفاه اجتماعی، گروه آموزشی مددکاری اجتماعی / تلفن: ۷۱۷۳۲۸۷۳ (۲۱) ۹۸+ / رایانامه: barbodalipour@gmail.com
۱.گروه آموزشی مددکاری اجتماعی، مرکز تحقیقات مدیریت رفاه اجتماعی، دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی، تهران، ایران
۲.مرکز تحقیقات مدیریت رفاه اجتماعی، دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی، تهران، ایران

[Downloaded from swasw.socialwork.ir on 2026-11-17]

فرد (هم قطار، درمان جایگزین، خانواده همراه) و ۴. ارتقای جامع (رشد فردی، کنترل هیجانات، درک ارزش زندگی، تعاملات درونی سازنده، ارتقای معنویات) می‌باشد.

نتیجه‌گیری: نتایج مطالعه حاضر، با ارائه منبعی غنی از اطلاعات مبتنی بر شواهد، امکان ارائه خدمات و تدوین سیاست‌های مؤثر در خصوص خانواده‌های متأثر از اعتیاد فرزند، به عنوان اولین گروه درگیر این مشکل را فراهم می‌کند.

کلیدواژه‌ها: خانواده‌های متاثر از اعتیاد، مهارت‌های مقابله‌ای، مصرف مواد

[Downloaded from swasw.socialwork.ir on 2026-11-17]

مقدمه

مصرف مواد و الکل از جمله مشکلاتی است که سراسر جهان را فرا گرفته است و ۵.۶ درصد از جمعیت جهان در رده سنی ۱۵ الی ۶۴ سال در ۱۲ ماه گذشته درگیر مصرف مواد و الکل بودند که این میزان رشد ۲۶ درصدی در مصرف مواد را نسبت به سال ۲۰۰۸ نشان می‌دهد (United Nations, Office on Drugs and Crime, World Drug Report," ".Global overview of drug demand and drug supply (Booklet 2). UNODC; 2022). قابل ذکر است در سال‌های گذشته شاهد روند صعودی، هم در میزان استفاده از انواع گوناگون مواد مخدر و هم در تعداد افراد با مصرف مواد، در ایران بوده‌ایم (Jafari, Movaghar, Ba-harlou, Spittal, & Craib, 2008). از آنجایی‌که اعتیاد و مشکلات ناشی از آن از سطوح فرد فراتر رفته و خانواده و جامعه را نیز درگیر خود کرده است، می‌توان شاهد بروز مشکلات نوپدیدی در سطوح خانوادگی بود. اعضای خانواده متأثر از اعتیاد نه تنها باید با مسائل گوناگونی، در خصوص حمایت از فرد دارای مشکل مصرف مواد، مقابله کنند (Copello, Templeton, & Powell, 2009; P. Lewis, 2008; R. D. Velleman, Templeton, & Copello, 2005). بلکه باید با استفاده از استراتژی‌های ویژه‌ای نسبت به، به حداقل رساندن مشکلات درون‌خانواده‌ای ناشی از اعتیاد توجه داشته باشند (Laslett et al., 2015). همچنین در پارهای از موارد گاهی مصرف مشکل‌ساز مواد چنان در ساختار خانواده نفوذ می‌کند که امید به تغییر و رشد را در خانواده از بین می‌برد و خانواده را به ثبات و پذیرش دائمی شرایط فعلی سوق می‌دهد (Brown & Lewis, 1995). این در حالی است که مطالعات نشان داده است که خانواده‌هایی که پس از بروز مشکل مصرف مواد در سیستم خود، به دنبال بهبود خود و سیستم خانواده بودند، تاثیر قابل ملاحظه‌ای در بهبود عضو دارای مشکل مصرف مواد خود نیز نشان دادند (Martin, Lewis, Josiah-Martin, & Sinnott, 2010; O'Far-rell & Clements, 2012). با توجه به بررسی‌های صورت گرفته اگرچه برون‌رفت خانواده از مشکلات همواره مورد توجه مطالعات بوده است اما استراتژی‌های کاربردی آن متناسب با فرهنگ هر کشور و امکانات درونی و پتانسیل داخلی، متفاوت بوده است و می‌بایست به صورت مفهومی وابسته به فرهنگ مورد توجه قرار گیرد. بنابر دلایل مذکور، تحقیقات بیشتری در زمینه خانواده‌های متاثر از اعتیاد مورد نیاز است تا در نهایت منجر به تغییر دیدگاه اقدامات درمانی، مدل‌های نظری و خانواده‌ها در زمینه برون‌رفت خانواده‌ها از مشکلات گردد. قابل ذکر است انجام هر تحقیقی به شکل جامع در حوزه خانواده‌های متاثر از اعتیاد می‌تواند به نوبه خود در ظرفیت تغییر دیدگاه‌های فعلی و پیشرفت

[Downloaded from swasw.socialwork.ir on 2026-11-17]

در این زمینه موثر باشد (Arlappa, Jha, & Jayaseeli, 2019) (Place, Hulsmeier, Brownrigg, & Soulsby, 2005 R. Velleman & Templeton, 2003). در نتیجه هدف از مطالعه حاضر، شناسایی و دستیابی به دیدگاهی جامع از مهم‌ترین استراتژی‌های خانواده‌های متاثر از اعتیاد، شناسایی مسیر گذار آنها از مشکلات به سوی بهبود، از طریق ارزیابی، تحلیل و ترکیب نتایج حاصل از داده‌های بدست‌آمده و شناخت مفاهیم اصلی به منظور ارائه خدمات و مداخلات در حوزه «خانواده‌های متاثر از اعتیاد» بوده است.

روش‌شناسی

در این پژوهش از روش تحقیق کیفی با رویکرد تحلیل محتوای قراردادی استفاده شده است. در مطالعه حاضر، خانواده‌ها (پدر، مادر، خواهر، برادر، عضو بهبود یافته) متناسب با معیارهای ورود و خروج، مشارکت داده شدند. قابل ذکر است مشارکت‌کنندگان اصلی پژوهش حاضر خانواده‌های متاثر از اعتیاد بودند، سپس بر اساس ضرورت سایر گروه‌های مرتبط (متخصصین، مددکاران اجتماعی، روانشناسان و...) به پژوهش حاضر نیز افزوده شدند. قابل ذکر است اشباع نظری در مطالعه حاضر پس از مصاحبه با ۲۹ نفر از مشارکت‌کنندگان شکل گرفت لذا از این رو حجم مشارکت‌کنندگان بر اساس داده‌های تولید شده و تحلیل آنها، تعیین گردیده و جمع‌آوری داده‌ها تا زمان وقوع اشباع ادامه یافته است. در پژوهش حاضر، روش نمونه‌گیری در شروع مطالعه مبتنی بر نمونه‌گیری هدفمند بود. بدین صورت که در ابتدا سعی شد از مشارکت‌کنندگانی استفاده شود که در زمینه مورد بررسی دارای تجربه کافی باشند. در این مطالعه، این روش انتخاب آگاهانه مشارکت‌کنندگان بوده است. در ادامه روش نمونه‌گیری نظری مورد استفاده قرار گرفت. در این پژوهش به منظور رعایت حداکثر تغییرپذیری و انتخاب مشارکت‌کنندگان با حداکثر تنوع[1]، اعضای خانواده‌های متاثر از اعتیاد از نقش‌های گوناگون در خانواده (اعم از پدر، مادر، خواهر، برادر)، رده‌های مختلف سنی، گروه‌های مختلف شغلی و تحصیلی و با بیش ترین تنوع در تعداد سال های بهبود انتخاب شدند. عرصه پژوهش این مطالعه جلسات و مکان‌هایی خواهد بود که خانواده‌های درگیر اعتیاد در زمان اعتیاد عضو خانواده و بعد از بهبود فرد، به آن مراکز مراجعه می‌کردند و یا در جلسات کماکان شرکت می‌کنند که شامل مراکز اقامتی میان‌مدت، جلسات حوزه خانواده اعتیاد (ناران) و مراکزی که خانواده‌ها پس از بهبود عضو خود به آنجا مراجعه میکنند بوده است. و در مطالعه حاضر جمعیت خیریه تولد دوباره[2] و مراکز تابعه این جمعیت بعنوان اولین، بزرگترین و برترین سازمان مردم‌نهاد فعال در حوزه اعتیاد بعنوان عرصه پژوهش در نظر گرفته شد. مشارکت‌کنندگان پژوهش حاضر را ۱۹ نفر از اعضای خانواده متاثر از اعتیاد، ۴ نفر از افراد با سابقه مصرف مواد و ۶ نفر از متخصصان (مددکار اجتماعی،

1. maximum variation
2. Rebirth Society

دوره ۲
شماره ۱
سال ۱۴۰۲

[Downloaded from swasw.socialwork.ir on 2026-11-17]

روانپزشک و روانشناس)، تشکیل دادند. پس از دریافت کداخلاق و معرفی‌نامه، با ذکر اهداف و کسب اجازه مصاحبه‌ها انجام و ضبط شد. سوالات مصاحبه بطور کلی در مورد مهم‌ترین استراتژی‌های کاربردی خانواده در غلبه بر مشکلات بود. داده‌ها با استفاده از مصاحبه عمیق و نیمه‌ساختاریافته در محیط تولد دوباره انجام گرفت. در فرایند مصاحبه از پرسش‌های بازپاسخ استفاده شد و سپس تجزیه و تحلیل داده‌ها با روش پیشنهادی گرانهایم و لاندمن(۲۰۰۴) در چند مرحله صورت گرفت. ابتدا در مرحله اول، متن مصاحبه‌ها جز به جز پیاده‌سازی شدند. در گام دوم، متن پیاده‌سازی شده با دقت زیاد در جهت اهداف تحقیق به واحدهای معنایی مختصر تبدیل شد. در گام سوم، هر جمله یا پاراگراف کدگذاری شد. درگام چهارم، بر اساس تناسب، کدهایی که بر موضوع واحدی دلالت می‌کردند، در یک زیرطبقه قرار گرفتند، سپس از مجموع چند زیرطبقه طبقه‌ها شکل گرفتند. برای کاهش تعداد طبقات، این فرایند چندین بار انجام شد تا در نهایت طبقه و زیرطبقه‌های اصلی استخراج شدند. برای اعتبار سنجی یافته‌ها بعد از انجام مصاحبه‌ها، یافته‌ها با ۱۲ نفر ازمشارکت‌کنندگان به اشتراک گذاشته شد تا از انطباق یافته‌ها با تجارب آنها اطمینان حاصل شود. همچنین با روش بازنگری ناظرین، مصاحبه‌ها همراه با کدهای استخراجی با دو نفر از تیم همکاران به اشتراک گذاشته شد. قابل ذکر است جهت افزایش دقت در طول مطالعه، معیارهای اطمینان[1] و تایید[2] با داشتن یک محقق برای انجام تحلیل مورد استفاده قرار گرفته است همچنین معیار اعتبار[3] از طریق دقت لازم در انتخاب شرکت‌کنندگان بر اساس معیارهای نمونه‌گیری، توجه به حداکثر تنوع، جلسات متعدد جهت دستیابی به اجماع در خصوص کدگذاری متفاوت و شناسایی مضامین، خلاصه کردن و بازنگری مصاحبه توسط شرکت‌کنندگان، بازبینی داده‌ها و کدها توسط تیم تحقیق و اساتید، استفاده از یادداشت در عرصه و یادآورها در کنار مصاحبه، مورد توجه محققین بوده است. به منظور رعایت اصول اخلاقی پژوهش، برای ضبط تمامی مصاحبه‌ها ابتدا از مشارکت‌کنندگان اجازه گرفته شد، همچنین محیط مصاحبه‌ها با توجه به راحتی مشارکت‌کنندگان در دفتر تولد دوباره انتخاب شد و به آنها اطمینان داده شد ضمن حفظ اصل رازداری، هر زمان که بخواهند می‌توانند پژوهش را ترک کنند.

یافته‌ها

این پژوهش با هدف مطالعه و واکاوی استراتژی‌های اعضای خانواده در مقابله با مشکلات مصرف مواد یکی از اعضای خود صورت گرفته است. در مجموع ۲۹ نفر شامل ۱۹ عضو خانواده متاثر از اعتیاد، ۴ فرد در حال بهبود (بهبودیافته) و ۶ متخصص حوزه اعتیاد در این مطالعه شرکت داشتند. قابل ذکر است با توجه به سوال پژوهش صرفا به آن

1. dependability
2. confirmability
3. credibility

دوره ۲
شماره ۱
سال ۱۴۰۲

[Downloaded from swasw.socialwork.ir on 2026-11-17]

ویژگی‌هایی که برای تحقیق حاضر حائز اهمیت بودند، اشاره شده است. در این پژوهش پس از تحلیل داده‌ها و کدها، چهار مضمون و ۱۸ زیر مضمون شامل: ۱. خانواده در مسیر بهبود (پذیرش، تقویت نقاط مثبت، صبوری نقطه عطف، فردیت در بهبود خانواده، آگاهی از مشکلات باقی‌مانده)، ۲. بازسازی خانواده (مشارکت فعال در اجتماع، تعدیل انتظارات، تقویت اعتماد، تعدیل حاشیه، کنترل احساسات)، ۳. بهبود فرد (هم قطار، درمان جایگزین، خانواده همراه) و ۴. ارتقای جامع (رشد فردی، کنترل هیجانات، درک ارزش زندگی، تعاملات درونی سازنده، ارتقای معنویات) استخراج شد. . همچنین درون مایه اصلی این پژوهش شامل «رشد دوباره» از طبقات مذکور به دست آمد.

جدول۱. ابعاد استراتژی‌های مقابله‌ای در خانواده‌های متأثر از اعتیاد

درون مایه اصلی	طبقات	زیرطبقات
رشد دوباره	خانواده در مسیر بهبود	پذیرش، تقویت نقاط مثبت، صبوری تقطه عطف، فردیت در بهبود خانواده، آگاهی از مشکلات باقی‌مانده
	بازسازی خانواده	مشارکت فعال در اجتماع، تعدیل انتظارات، تقویت اعتماد، تعدیل حاشیه، کنترل احساسات
	بهبود فرد	هم قطار، درمان جایگزین، خانواده همراه
	ارتقای جامع	رشد فردی، کنترل هیجانات، درک ارزش زندگی، تعاملات درونی سازنده، ارتقای معنویات

درون‌مایه اصلی این مطالعه رشد دوباره بود که حاکی از آن است که فرآیند غلبه بر مشکلات ناشی از اعتیاد فرآیند پیچیده‌ای است که این فرآیند دارای عوامل تسهیل کننده مختلفی است. تلاش‌های خانواده‌های متاثر از اعتیاد در راستای بهبود شرایط خود و غلبه بر مشکلات با بکارگیری مجموعه‌ای از استراتژی‌ها همراه است. برخی از مهمترین این استراتژی‌ها به شرح زیر است:

مضمون اول: خانواده در مسیر بهبود

نتایج احصاشده از تجزیه و تحلیل داده‌های مطالعه نشان داد که شاید بتوان نقطه شروع مسیر بهبود را در خانواده‌های متاثر از اعتیاد تعیین کرد اما پایان این مسیر کاملا باز است. به بیان دیگر اعضای خانواده مشارکت‌کننده در مطالعه مدعی بودند بهبود مسیری است که ما برای همیشه آن را انتخاب کردیم. مسیری که فقط برای اعتیاد کاربرد ندارد، ما از این مسیر برای مدیریت کلیه مسائل و مشکلات زندگی خود بهره می‌بریم. نکته قابل تامل در قبال مفهوم «مسیر بهبود» این است که همانطور که از نام آن پیداست،

[Downloaded from swasw.socialwork.ir on 2026-11-17]

تحقق این مفهوم به این بستگی دارد که به آن به‌عنوان نقطه پایان نگریسته نشود. بلکه آن را مسیری دانست که هر لحظه نیاز به تقویت و استمرار دارد.

زیر مضمون اول: پذیرش

شاید مفهوم پذیرش، مفهومی شناخته‌شده برای همگان در حوزه‌های مختلف باشد، اما دستیابی به این مفهوم برای خانواده‌های متاثر از اعتیاد بسیار سخت و طاقت‌فرسا بوده می‌باشد. برخی از اعضای خانواده متاثر از اعتیاد عقیده داشتند، پذیرفتن شرایط برای ما بسیار سخت بوده زیرا اعتیاد را همچون بیماری‌های صعب‌العلاجی مثل سرطان، دیابت و... نمی‌دیدیم. یکی از مشارکت‌کنندگان در این راستا چنین اذعان داشت:

«ما خیلی بهمون سخت گذشت تا شرایط رو قبول کنیم. اما بالاخره پذیرفتیمش و یک اتفاقی که بعدش برای ما افتاد این بود که دیگه چیزی ما رو شوکه نمی‌کرد، هر اتفاقی که توو خانواده به وجود می‌آمد، ما خیلی راحت باهاش برخورد می‌کردیم. انگاری که ما یه مدت داشتیم آموزش می‌دیدیم که چطور با مسائل و مشکلات مختلف بتونیم بجنگیم. توان مقابله با مشکلات و پذیرش مشکلاتمون خیلی بالا رفت» (کد ۱۹).

زیر مضمون دوم: تقویت نقاط مثبت

لذت بردن از زندگی و داشته‌های درونی، توجه به درون‌داد خانوادگی، انتظار نداشتن از دیگران و بدون منت کمک کردن، بخشی از مرحله‌ای است که طی آن خانواده‌های متاثر از اعتیاد بعنوان نتایج پس از تلاطم اعتیاد بدان دست یافتند. به بیان دیگر خانواده در این مرحله مدعی شده است که روح و معنای زندگی برای او دگرگون گشته و زندگی او شکل جدیدی به خود گرفته است. در همین راستا برخی از مشارکت‌کنندگان چنین گفتند:

«خیلی چیزایی که همیشه داشتم و نمی‌دیدم دیگه می‌دیدمشون، لمسشون می‌کردم و باهاشون کیف می‌کردم. یه غذای خوب، یه تفریح ساده، یه صحبت ساده توو خانواده، یه پیاده‌روی با دوستام، هر چیزی که همیشه بودن و من هیچ‌وقت بهشون توجه نمی‌کردم» (کد ۱۸).

زیر مضمون سوم: صبر؛ نقطه عطف

اعضای خانواده مشارکت‌کنندگان در مطالعه بسیار بر این باور بودند که مسیر بهبود بدون صبر، طی نخواهد شد و مفهوم بهبود محقق نخواهد گردید. به عقیده آنها یکی از دستاوردهای این مسیر آن است که شما به این نقطه می‌رسیدید که صبر پیشه کنید. در همین راستا یکی از مشارکت‌کنندگان چنین اذعان نمودند:

«به نظر من الان دیگه برای ما گذشت زیاده، صبوری زیاده. آرامش برامون خیلی مهم هست و رعایت می‌کنیم و خیلی فروتنی و معنویات بین اعضای خانواده ما بالاست

دوره ۲
شماره ۱
سال ۱۴۰۲

[Downloaded from swasw.socialwork.ir on 2026-11-17]

و همچنین عشق و صمیمیت خیلی زیاده نه دیگه افراطی ولی زیاده، همه اینارو ما یاد گرفتیم، ما تقویت کردیم و بهش پر و بال دادیم» (کد ۲).

زیر مضمون چهارم: فردیت در بهبود خانواده

از دیگر مفاهیمی که خانواده‌ها متاثر از اعتیاد در مسیر بهبود بدان دست یافتند این بود که میان روش‌های بهبود در خانواده‌ها مختلف، تمایز قائل شوند. به نوعی خانواده‌ها به لحاظ اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، شغل، تعداد اعضای خانواده، وجود سابقه اعتیاد در خانواده، زندگی در محله پرخطر یا امن، با هم متفاوت بوده و همین امر واکنش آنها به پدیده اعتیاد را از یکدیگر متمایز می‌کند. یکی از اعضای خانواده در این راستا چنین اذعان داشت:

«برای بهبود هر فرد روش‌های مختلفی وجود داره، برای بهبود خانواده هم روش‌های متفاوتی وجود دارد که ما نمی‌تونیم بگیم که همه‌شون از همون راهی برن که ما رفتیم. برای به نوعی برای رسیدن به خدا مسیرهای متفاوتی است و در نتیجه برای رسیدن به بهبود خانواده‌ها ما نمی‌تونیم یه نسخه بپیچیم، باید عوامل مختلفی رو توو این موضوع لحاظ کنیم» (کد ۴).

زیر مضمون پنجم: آگاهی از مشکلات باقی‌مانده

یکی از مفاهیم انتزاع شده حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها ته‌نشینی مشکلات بوده است. مقایسه دائمی خانواده پیش از اعتیاد و پس از اعتیاد، غمی نهفته در وجود اعضای خانواده، عدم تجربه شادی و لذت واقعی زندگی، تاثیر تجارب منفی دوران پیش از بهبود بر اعضا، از جمله مسائل و مشکلاتی است که خانواده‌ها در مسیر بهبود به آن اشاره کردند. یکی از متخصصین حوزه اعتیاد در این راستا چنین اذعان کردند:

«خانواده‌ها یک سری از مشکلات رو همیشه همراه خودشون دارند. باید بتونن با این مشکلات زندگی کنند. البته همه ما همینطوری هستیم. همه ما یک سری مشکلات رو توو توشه خودمون داریم و حملش می‌کنیم. بعضی از ماها بلدیم این مشکلات رو بپذیریم، نوبت به نوبت این مشکلات رو بیاریم بیرون از کوله و بهش رسیدگی کنیم، بعضیای دیگه‌مون می‌ذاریم این کوله هی سنگین‌تر بشه، انقدر سنگین که دیگه نمی‌دونیم از کدوم مشکل باید شروع کنیم. کاری که مسیر بهبود برای خانواده‌ها می‌کنه اینه که بهشون یاد می‌ده چطور مشکلات ته‌نشین شده رو بشناسن، چطور طبقه‌بندیش کنن و چطور توو زمان مناسب بهشون رسیدگی کنند. طوری که نه ازشون غافل بشن و نه مدام فکرشون رو درگیر اون مسئله نگه دارند. این آگاهی بسیار می‌تونه براشون مفید باشه» (کد ۲۸).

مضمون دوم: بازسازی خانواده

بازسازی خانواده از دیگر نتایجی‌ست که خانواده‌های متاثر از اعتیاد در مسیر بهبود بدان

[Downloaded from swasw.socialwork.ir on 2026-11-17]

دست یافتند. اعضای خانواده مشارکت‌کننده در مطالعه اذعان کردند قرار گرفتن آنها در مسیر بهبود و عبور از آن گذار سخت، شرایطی را برای آنها و دیگر اعضای خانواده‌شان فراهم ساخته که منجر به ورود دوباره آنها به جامعه و ایفای نقش اجتماعی قدرتمندتر از قبل گردیده است. آنها در مرحله سعی کردند انتظارات متقابل درون‌خانوادگی را به حداقل برسانند، و با تقویت اعتماد در بستر خانواده مسیر خود را در پیش بگیرند. تعدیل اقدامات حاشیه‌ای و کنترل احساسات از دیگر نتایجی بود که در این مرحله برای خانواده‌ها به ارمغان آمد.

زیر مضمون اول: مشارکت فعال در اجتماع

یکی از مفاهیم انتزاع شده حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها، بازگشت دوباره اعضای خانواده به اجتماع و پذیرش و ایفای نقش اجتماعی می‌باشد. برخی از مشارکت‌کنندگان در همین راستا چنین اذعان داشتند:

«من و پدرم خیلی عقب‌نشینی کرده بودیم از شغل‌مون، مخصوصاً پدرم که تو کار قضایی بود، چون برامون سنگین بود، اما بعد از مدتی دوباره شروع کردیم به ارتباط با افراد، دوباره رفتیم سراغ تخصص‌مون، شغل‌مون، به قول پدرم هویت حرفه‌ای‌مون رو باید پس می‌گرفتیم و گرفتیم» (کد ۱۹).

زیر مضمون دوم: تعدیل انتظارات متقابل خانوادگی

اعضای خانواده متأثر از اعتیاد مدعی بودند، در فرآیند بهبود، کاهش انتظارات اعضا از یکدیگر، آنها را بیش از پیش به یکدیگر نزدیک ساخته و زمینه درک متقابل و صمیمیت بیشتر بین آنان را پایه‌ریزی نموده است.

«اینکه شما با خودتون روراست باشید، همیشه خودتون رو سرزنش نکنید، و یاد بگیرین دیگران رو هم سرزنش نکنید، روابط مثبت برقرار کنید. کاری نکنید که اعضای خانواده از شما دلگیر بشن و فاصله بگیرن و برن سراغ محیط بیرونی خانواده برای حل مشکلاتشون» (کد ۴).

زیر مضمون سوم: تقویت اعتماد

یکی از دستاوردهای خانواده در این مسیر بنابر ادعای خودشان این است که آموختند به خانواده بعنوان یک منبع مهم اجتماعی برای رجوع هنگام رویارویی با مشکلات بنگرند. برخی از مشارکت‌کنندگان در همین راستا چنین گفتند:

«خانواده ما یه جوری بهم نزدیک شد که قبلش نبود. دیدین وقتی یه نفر توو خانواده خدایی نکرده می‌میره بقیه یه مدت حواسشون خیلی بیشتر به همدیگه هست، دقیقا خونواده ما اون شکلی شده بود و هوزم همونطوریه، ما هنوزم حواسمون به هم هست. پسر کوچیکم راجب یه موضوعاتی الان با من صحبت می‌کنه که قبلا شاید

دوره ۲
شماره ۱
سال ۱۴۰۲

[Downloaded from swasw.socialwork.ir on 2026-11-17]

جراتش رو نداشت یا اصلا من اجازه نمی‌دادم بهش، اما الان راحت مطرح می‌کنه، به من و مامانش اعتماد کرده» (کد ۱۲).

زیر مضمون چهارم: تعدیل اقدامات حاشیه‌ای

مطابق با نقل و قول یکی از مشارکت‌کنندگان (کد ۱۵): «اعتیاد تمامش حاشیه‌ست، یه جوری تو رو می‌بره توو حاشیه که تو اصلا متن اصلی یادت می‌ره، یادت می‌ره مشکل چی بوده اصلا، تمام کارهایی که خونواده انجام می‌دن دیگه ربطی به مشکل نداره، فقط انجام می‌دن». دیگر اعضای خانواده مشارکت‌کننده نیز بر این عقیده بودند که حمایت مازاد در قبال فرد دارای مشکل و دیگر اعضای خانواده، و همچنین دخالت نکردن در کلیه امور، از اقدامات موثر آنها در راستای به حداقل رساندن حواشی در محیط درونی خانواده بوده است.

زیر مضمون پنجم: کنترل احساسات

اعضای خانواده متاثر از اعتیاد بر این باور بودند که غلبه احساسات بر اعضای خانواده، زمینه مشکلات بسیاری را برای آنها فراهم کرده است. آنها بسیاری از اقدامات خود را به صورت احساسی پیش برده و قدرت تفکر و تعقل در آنها کاهش یافته بود. در این مرحله آنها می‌آموزند باید احساسات خود را در قبال مسائل مختلف درون خانوادگی کنترل و زمینه عمل مبتنی بر احساسات را در امور خود تعدیل و در نهایت حذف کنند. برخی از مشارکت‌کنندگان در همین راستا چنین اذعان کردند:

«حرف مردم داشت پدر مارو درمی‌آورد. تموم کارامون، رفتارمون رو بر اساس همین تنظیم می‌کردیم. بعدش دیگه دیدیم نمی‌شه، تا کی، تا کجا، برای همین عوض شدیم کلا. دیگه بقیه برامون مهم نبودن. مهم خودمون بودیم. شرایط خودمون» (کد ۱۰).

مضمون سوم: بهبود فرد

نتایج احصاشده از تجزیه و تحلیل داده‌های مطالعه نشان داد که قرار گرفتن خانواده در مسیر بهبود در نهایت می‌تواند منجر به بهبود و درمان فرد دارای مشکل مصرف مواد گردد. شاید بتوان این مفهوم انتزاع شده را یکی از مهم‌ترین و در عین حال عجیب‌ترین مفاهیم حاصل دانست. زمانیکه خانواده مسیر خود را مستقل از فرد پیش می‌گیرد، و به نوعی زمینه بهبود را برای خود فراهم می‌آورد، گویی به طور غیرمستقیم زمینه بهبود فرد را نیز پایه‌ریزی می‌کند. به بیان دیگر می‌توان بهبود فرد را یکی از نتایج غیرمستقیم بهبود خانواده در نظر گرفت.

زیر مضمون اول: هم‌قطار

اعضای خانواده متاثر از اعتیاد بر این باور بودند، زمانیکه آنها در مسیر بهبود قرار گرفتند

دوره ۲
شماره ۱
سال ۱۴۰۲

[Downloaded from swasw.socialwork.ir on 2026-11-17]

و سعی در بهبود شرایط خود داشتند، به صورت تدریجی دوستانی نیز در این مسیر یافتند. دوستانی که همچون خودشان درگیر اعتیاد یکی از عزیزان خود بوده و در تلاش برای رفع مشکلات ناشی از اعتیاد آن بودند.

«خانواده ما سعی کرد توو مسیری که داره پیش می‌ره تنها نره و از آدم‌هایی که توو این مسیر سابقه دارند استفاده کنه و راهنمایی بگیره. وقتی یه خانواده میاد توو مسیر بهبود ناخودآگاه دوست بهبود پیدا می‌کنه، و این خانواده‌های که انگار درد مشترک دارن باهم خیلی می‌تونن به هم کمک کنند، باهم جلسه می‌رند، با هم صحبت می‌کنند. اما نکته جالبی که این موضوع برای ما داشت این بود که برادر من هم از همین مسیر پاک شد. یعنی اون هم رفت سراغ دوست بهبود. توو دوران مصرفش دنبال یکی گشت که قبلا همین مسیر رو رفته و ازون کمک گرفت تا خودش هم پاک بشه. یعنی اون ما رو دید بعدش همون رو خودش برای خودش انتخاب کرد» (کد ۱۵).

زیر مضمون دوم: درمان جایگزین

اتصال به درمان جایگزین یکی از نتایج قرار گرفتن خانواده در مسیر بهبود است. البته ذکر این نکته حائز اهمیت است که این روش برای همه افراد نیست، بلکه بیشتر متوجه خانواده‌هایی‌ست که عضو درگیر موادشان، در عمل بدون مواد قادر به ادامه زندگی نمی‌باشد و می‌بایست تحت نظر متخصص، درمان جایگزین را برای خویش در پیش بگیرد. در همین راستا مصاحبه‌ای با یکی از متخصصین حوزه اعتیاد در شیوه پرهیزمدار صورت گرفت که به شرح زیر می‌باشد:

«من ۲۰ ساله که دارم توو حوزه اعتیاد فعالیت می‌کنم، و یک پایبندی خاصی روی روش پرهیزمدار داشتم، اینکه وقتی طرف می‌خواد ترک کنه، باید همه چیز رو بذاره کنار حتی یه قرص کدئین ساده رو. اما الان شرایط تغییر کرده، ما باید بپذیریم که نوع مواد و تاثیراتی که روی فرد می‌ذاره خیلی با گذشته فرق کرده. مغز نمی‌تونه بدون مواد خیلی راحت کار کنه برای همین ما مجبوریم یه مدت اون فرد رو به یک دارویی یا موادی که کم‌خطرتر باشه وصل کنیم. خانواده‌ها زمانیکه اعتیاد رو نمی‌شناسن خیلی نسبت به این موضوع گارد دارن، ولی هر چی می‌گذره و شناخت بهتری پیدا می‌کنن می‌بینن که این رو باید بپذیرن که بعضیا مثل بیمارای دیابت که تا آخر عمر باید انسولین بزنن، اونا هم باید متادون بخورن یا هر چی دیگه. همین متادونه باعث می‌شه اون طرف کرمش می‌خوابه و دیگه سراغ مواد بدتری نمیره. اینو منی می‌گم که طرفدار پر و پا قرص پرهیزمداری ایمان‌مداری‌ام» (کد ۲۶).

زیر مضمون سوم: خانواده همراه

مشارکت‌کنندگان در حوزه خانواده‌های متاثر از اعتیاد بر این باور بودند که آنچه که بهبود برای آنها به ارمغان آورده است، همراهی بیشتر آنها با عضو دارای مشکل مصرف

دوره ۲
شماره ۱
سال ۱۴۰۲

[Downloaded from swasw.socialwork.ir on 2026-11-17]

مواد بوده است. و آنها این همراهی را در نهایت در قرار گرفتن فرد در مسیر بهبود موثر دانستند. در همین راستا، برخی از مشارکت‌کنندگان چنین اظهار کردند: یکی از خانم‌های مشارکت‌کننده در مطالعه با سابقه مصرف ۸ سال شیشه و ۱۲ سال بهبودابی، چنین اذعان داشت:

«خانواده خیلی توو درمان من موثر بوده. تموم خواهرام با من همدل شده بودن، اصلا حرفی از درمان نمی‌زدن ولی همراه من بودن، توو سختیا و حال بدیام منو تنها نمی‌ذاشتن، خیلی باهم یکی شده بدون، انگار از روی یک کتاب با من حرف می‌زدن. واقعا دیدم حیفه من بخوام این انسجام رو از بین ببرم، برای همین تصمیم به درمان گرفتم. سخت بود. راستش اولش به خودکشی فکر می‌کردم ولی دیدم خودمو بکشم که چی بشه، برای همین تصمیم گرفتن با کمک خودشون بذارم کنار. واقعا خونواده که خوب باشه ما چاره‌ای نداریم جز اینکه ما هم خوب بشیم» (کد ۲۱).

مضمون چهار: ارتقای جامع

نتایج احصاشده از تجزیه و تحلیل داده‌ها حاکی از آن بود که اعضای خانواده متاثر از اعتیاد در مرحله رشد، به یک رشد و ارتقای جامع و ماندگار در برخی از صفات درونی دست می‌یابند که به ادعای آنها شکل پایدارتری از رشد را برای آنها به ارمغان آورده است.

زیر مضمون اول: رشد فردی

اعضای خانواده متاثر از اعتیاد بر این باور بودند که مسیر بهبود منجر به آن گردیده که آنها تمرکز بیشتری روی خود داشته و جهت رشد درونی و شخصی خود به شکل فردی و خارج از گروه خانواده اقداماتی را به انجام برسانند. در این راستا عقیده برخی از مشارکت‌کنندگان چنین بود:

«خیلی از اتفاقا برای فرد فرد خونواده پیش میاد. یعنی تو توو تنهایی‌های خودت می‌فهمی که باید از شرایطی که گذشت استفاده کنی و خودت رو جدای همه ارتقا بدی، به خودت توجه کنی و رشد کنی. ایجاد این تفکر خیلی سخته، و ازون سخت‌تر عمل به اونه، اینکه واقعا برای خودت هم وقت بذاری» (کد ۱۱).

زیر مضمون دوم: کنترل هیجانات

از دیگر نتایجی که قرار گرفتن در مسیر بهبود برای خانواده و اعضای آن به صورت شخصی و فردی به ارمغان می‌آورد، رشد احساسی و واکنش متناسب با شدت رویداد است.در این راستا برخی از مشارکت‌کنندگان اذعان داشتند:

«نه تنها من، حتی احساس می‌کنم همه اعضای خونواده من خیلی از نظر عاطفی بالغ شدند. یعنی واکنش‌هاشون به مسائل مختلف خیلی الان بهتر شده. شاید این دوران برای ما یه کارگاه آموزشی بلند مدت بوده که ما رو مثل فلز و اهن قشنگ آب کردن توو

[Downloaded from swasw.socialwork.ir on 2026-11-17]

کوره و بعد دوباره مارو ساختن، از ما آدم‌هایی ساخته شد که احساساتمون رو تونستیم بهتر مدیریت کنیم، در جای خود، به اندازه خود» (کد ۶).

زیر مضمون سوم: درک ارزش زندگی

قدر دانستن، شاکر بودن، تاثیر مثبت در زندگی فردی، از مفاهیمی است که اعضای خانواده متاثر از اعتیاد آنها را به‌عنوان تغییرات و رشد فردی در مسیر بهبود، گزارش کردند.

«الان فکر می‌کنم که اعتیاد پسرم باعث شده من خودم چقدر روی زندگیم تاثیر داشته باشه. خداروشکر می‌کنم که این یه راهی بود که باز شد و پسرم رفت توی این مسیر که شاید من عوض شم، ما عوض بشیم، زندگی واقعا خیلی با ارزشه» (کد ۳).

زیر مضمون چهارم: تعاملات درونی سازنده

بهبود و ارتقای روابط بین فردی، حمایت از یکدیگر در راستای رشد و ارتقا، کنار هم بودن، بحث و گفتگوی سازنده، از جمله مواردی است که خانواده‌ها در این مرحله بدان اشاره کردند.

«دیگه این حساسیت‌هایی که فقط شما اونو دوست دارید و منو دوست ندارید از بین رفته، و مشکلاتی که قبل از اعتیاد پسرم بین من و همسرم بود، یا بین بچه‌ها بود کلا حل شد. الان همه چی شکل سازندگی به خودش گرفته، شکل رشد و ارتقا» (کد ۵).

زیر مضمون پنجم: ارتقای معنویات

مشارکت‌کنندگان اذعان داشتند اگرچه از امور معنوی بعنوان راهی برای تثبیت در مسیر بهبود بهره بردند اما در نهایت ماندگاری آنها در این مسیر، زمینه رشد و ارتقای روحی را برای آنها فراهم آورده است.

«ولی من یه جایی ارتباط با خدا رو توی این مدت پیدا کردم. خیلی کمک بوده برای ما. ما اعتقاد محدودی داشتیم و باعث شد که من ارتباط با خدا رو توی این مسیر پیدا کردم با اینکه بچم درد زیاد کشیده و من از درد کشیدن اون ناراحتم، ولی از این که باعث شد حتی خلاء معنوی بچم شکسته بشه، راضیم» (کد ۱۲).

بحث و نتیجه‌گیری

مطالعه حاضر، سعی کرده است بینشی عمیق در خصوص مهم‌ترین استراتژی‌های خانواده‌های متاثر از اعتیاد در مقابله با مشکلات ناشی از اعتیاد یکی از اعضای خود ارائه دهد. به طور کلی ۴ مضمون اصلی و ۱۸ مضمون فرعی از داده‌ها انتزاع شد. ۴ مضمون «خانواده در مسیر بهبود»، «بازسازی خانواده»، «بهبود فرد» و «ارتقای جامع» از جمله مضامینی بود که به همراه زیرطبقه‌های خود توانست استراتژی‌های مقابله‌ای موجود در مسیر غلبه بر مشکلات ناشی از اعتیاد توسط خانواده‌های متاثر از اعتیاد را مشخص

دوره ۲
شماره ۱
سال ۱۴۰۲

[Downloaded from swasw.socialwork.ir on 2026-11-17]

کند. مطابق با نظریه رشد پس از سانحه[1] تجارب دشوار می‌توانند در حوزه‌های متعددی به رشد فرد منتهی گردد که مهمترین این حوزه‌ها عبارت از افزایش ارزش زندگی، به وجود آمدن اولویت‌ها و امکانات جدید، ایجاد درکی از توانایی شخصی، شناسایی روشها و جهت‌های جدید در زندگی، بهبود و افزایش روابط نزدیک با دیگران و تغییرات معنوی می‌باشد. ذکر این نکته حائز اهمیت است که افراد این تغییرات مثبت را به عنوان نتیجه مستقیم و غیرمستقیم یک حادثه یا بحران گزارش می‌کنند (Tedeschi & Calhoun, 2004). ترن[2] در مطالعه خود اذعان داشت که اعضای خانواده متأثر از اعتیاد سطوحی از رشد را در مسیر مقابله با اعتیاد یکی از اعضای خانواده خود گزارش می‌کنند. او در این مسیر استفاده از مهارت‌های وظیفه‌محور و دسترسی به حمایت عاطفی دیگران را در درک مثبت از خود موثر دانسته دانسته است (Turan, Ünal, Şenormancı, & Şenormancı, 2023). اوکالقان[3] در مطالعه خود نشان داد که رشد برای خانواده‌های متاثر از اعتیاد زمانی اتفاق می‌افتد که آنها نسبت به اعتیاد یکی از اعضای خانواده خود به پذیرش رسیده و خود را برای ورود به دریافت حمایت تخصصی آماده کنند. مطابق با دیدگاه او خانواده‌هایی که وارد مسیر دریافت خدمات تخصصی شدند و از دیدگاه‌های عمومی و قضاوتی نسبت به اعتیاد فاصله گرفتند، آنها زمینه رشد را برای خود و سایر اعضای خانواده فراهم می‌آورند (O'Callaghan, Lambert, Conway, & Frost, 2023). همچنین نتایج مطالعه جکسون حاکی از آن بود که زمانیکه خانواده وارد مسیر بهبود گردد برای بقا و زنده‌ماندن تلاش کند در نهایت به نقطه‌ای دست می‌یابد که رابطه عاشقانه‌ای با فرد دارای مشکل مصرف مواد برقرار می‌نماید، رابطه‌ای به دور از هرگونه قضاوت و سرزنش، او چنین رابطه‌ای را عامل موثر و تشویق‌کننده در راستای ورود به درمان فرد دارای مشکل مصرف مواد معرفی نموده است (Jackson & Mannix, 2003). در راستای رشد خانواده، مشارکت‌کنندگان مطالعه حاضر بر دسترسی به منابع حمایتی، شرکت در جلسات آموزشی و درمانی، توجه به نیازهای فردی به‌عنوان عاملی موثر و کلیدی نام بردند. پس زمانی می‌توان ادعا کرد زمینه رشد برای خانواده‌ها فراهم می‌گردد که آنها به نوعی وارد مسیر بهبود شده و جریان فکری خود را از طریق شرکت در جلسات تخصصی و آموزشی تغییر دهند. هرچند رسیدن به این مرحله زمان‌بر و تدریجی است و همچون مسیر بهبود، نقطه مشخص پایانی ندارد. دیکنز (۲۰۱۱) رشد خانواده‌های متاثر از اعتیاد را یک فرآیند دانست که شامل مقابله با تبعیض، تعدیل اثرات شرم‌ها و رفع ننگ اجتماعی ناشی از اعتیاد یکی از اعضای خود، می‌باشد (Dickens, 2011). همچنین لوییس (۲۰۰۴) نیز در مطالعه خود رشد در خانواده‌های متاثر از اعتیاد را فرآیندی متشکل از رشد و توسعه رفتار، عواطف، اعتقادات و تعاملات میان‌فردی دانست (Lewis, Allen-Byrd, & Rouhbakhsh, 2004). قابل ذکر است اسپانیول (۱۹۹۴) مفهوم رشد

1. post traumatic growth
2. Certin Turan
3. Daniel O'Callaghan

[Downloaded from swasw.socialwork.ir on 2026-11-17]

خانواده و مقابله با مشکلات را به طور کلی یک فرآیند رشد و تبدیل معرفی کرد که بسیار قدرتمند بوده و تأثیرات آن در اعضای مختلف خانواده متفاوت می‌باشد. به بیانی دیگر بهبودی در خانواده‌های متاثر از اعتیاد در اعضای مختلف خانواده متفاوت خواهد بود و آگاهی آنها از میزان بهبودی و پیشرفت یکدیگر در این مسیر بسیار حائز اهمیت است (Spaniol & Zipple, 1994).

قابل ذکر است مطالعه حاضر با یک محدودیت اصلی مواجه می‌باشد. در حالیکه رویکرد گسترده‌ای برای جذب مشارکت‌کنندگان در نظر گرفته شده است، اما تمامی مشارکت‌کنندگان، افرادی هستند که در جلسات حمایتی و آموزشی که ویژه خانواده‌های متأثر از اعتیاد است، شرکت می‌کنند و به نوعی دریافت‌کننده حمایت هستند و ممکن است تجارب آنها با افرادی که در این جلسات شرکت نمی‌کنند متفاوت باشد، لذا پیشنهاد می‌شود در مطالعات آتی به سایر گروه‌ها نیز توجه شود.

دوره ۲
شماره ۱
سال ۱۴۰۲

تشکر و قدردانی

نویسندگان مایلند از کلیه مشارکت‌کنندگانی که در مطالعه شرکت نموده و همچنین از جمعیت خیریه تولد دوباره که نهایت همکاری را در انجام مطالعه حاضر داشته است، تشکر و قدردانی به عمل آورند.

منابع

1. Arlappa, P., Jha, S., & Jayaseeli, S. (2019). Impact of addiction on family: an exploratory study with reference to slums in Kolkata. Current Res. J. Soc. Sci. & Human., 2, 58.
2. Brown, S., & Lewis, V. (1995). The alcoholic family: A developmental model of recovery. Treating Alcoholism. San Francisco: Josey Bass.
3. Copello, A., Templeton, L., & Powell, J. (2009). Adult family members and carers of dependent drug users: prevalence, social cost, resource savings and treatment responses. London: UK Drug Policy Commission, 50(12), 45-52.
4. Dickens, J. R. (2011). The experience of recovery from alcohol/drugs (AOD). Capella University,
5. Jackson, D., & Mannix, J. (2003). Then suddenly he went right off the rails: Mothers' stories of adolescent cannabis use. Contemporary nurse, 14(2), 169-179.
6. Jafari, S., Movaghar, A., Baharlou, S., Spittal, P., & Craib, K. (2008). Trends of substance use in southern Iran: a qualitative study. Internet J Epidemiol, 6(1).
7. Laslett, A.-M., Mugavin, J., Jiang, H., Manton, E., Callinan, S., MacLean, S., & Room, R. (2015). The hidden harm: Alcohol's impact on children and families.
8. Lewis, P. (2008). Supporting the families of young people with problematic drug use: Investigating support options.
9. Lewis, V., Allen-Byrd, L., & Rouhbakhsh, P. (2004). Understanding successful family recovery in treating alcoholism. Journal of Systemic Therapies, 23(4), 39-51.
10. Martin, T. C., Lewis, T., Josiah-Martin, J. A., & Sinnott, T. (2010). Client family-member participation is associated with improved residential treatment program completion at an international drug and alcohol treatment center. Journal of Groups in Addiction & Recovery, 5(1), 34-44.

[Downloaded from swasw.socialwork.ir on 2026-11-17]

11. O'Callaghan, D., Lambert, S., Conway, N., & Frost, N. (2023). Posttraumatic growth following a drug-related death: A family perspective. Death Studies, 47(5), 574-584.
12. O'Farrell, T. J., & Clements, K. (2012). Review of outcome research on marital and family therapy in treatment for alcoholism. Journal of marital and family therapy, 38(1), 122-144.
13. Place, M., Hulsmeier, J., Brownrigg, A., & Soulsby, A. (2005). The Family Adaptability and Cohesion Evaluation Scale (FACES): an instrument worthy of rehabilitation? Psychiatric Bulletin, 29(6), 215-218.
14. Spaniol, L., & Zipple, A. M. (1994). The family recovery process. The Journal, 3(3), 57-58.
15. Tedeschi, R. G., & Calhoun, L. G. (2004). " Posttraumatic growth: conceptual foundations and empirical evidence". Psychological inquiry, 15(1), 1-18.
16. Turan, Ç., Ünal, S., Şenormancı, G., & Şenormancı, Ö. (2023). Posttraumatic growth in family members of individuals with methamphetamine use disorder. The European Research Journal, 9(5), 984-991.
17. United Nations, Office on Drugs and Crime, World Drug Report, Global overview of drug demand and drug supply (Booklet 2). UNODC; 2022.
18. Velleman, R., & Templeton, L. (2003). Alcohol, drugs and the family: results from a long-running research programme within the UK. European Addiction Research, 9(3), 103-112.
19. Velleman, R. D., Templeton, L. J., & Copello, A. G. (2005). The role of the family in preventing and intervening with substance use and misuse: a comprehensive review of family interventions, with a focus on young people. Drug and alcohol review, 24(2), 93-109.

[Downloaded from swasw.socialwork.ir on 2026-11-17]

دوره ۲
شماره ۱
سال ۱۴۰۲

Coping Strategies in Addiction-Affected-Families: A Qualitative Study in Families with Children with Substance Use Problems

Introduction: Members of addiction-affected-families experience the consequences of substance use by one of their members at various levels, necessitating their overcoming of these challenges. This study aims to explore the strategies employed by family members in coping with substance use issues of one of their members.

Method: This study was conducted qualitatively using contractual content analysis. Participants in this study included 29 individuals (family members affected by addiction, individuals with a history of substance use, and specialists) who were purposefully and theoretically sampled and engaged in semi-structured individual interviews for data collection. Data analysis was performed using Granheim and Landman approach.

Findings: Analysis of participant interviews revealed that the main theme of this study is "regeneration." Additionally, four themes and twenty sub-themes were extracted, including: 1. Family on the path to recovery (Acceptance, reinforcement of positive points, patience is the turning point, individuality in family improvement, awareness of remaining problems), 2. Family reconstruction (active participation in society, expectation adjustment, trust reinforcement, marginal adjustment, emotional control), 3. Individual improvement (co-traveler, alternative therapy, family support), and 4. Comprehensive enhancement (personal growth, emotional control, understanding the value of life, constructive internal interactions, spiritual enhancement).

Conclusion: The results of the present study, by providing a rich source of evidence-based information, enable the provision of services and the formulation of effective policies regarding families affected by child addiction, thereby addressing the needs of this primary group involved in this issue.

Keywords: addiction-affected-families, coping skills, substance use.

[Downloaded from swasw.socialwork.ir on 2026-11-17]